

SUG'URTA TUSHUNCHASI, MOHIYATI VA TURLARI

Mirsadixonov Mirodil - 4-kurs talaba, Namangan

Rahimov Xurshid - 4-kurs talaba, Toshkent

Mirsaidov Mirakmal - 4-kurs talaba, Toshkent

Fasixiddinov Ramziddin - 4-kurs talaba, Toshkent

Allaberganov Aziz - ilmiy rahbar, Toshkent

Anotatsiya. Sug'urta hayotimizning ajralmas qismiga aylangan xatarlarni boshqarish vositasidir. Bu sug'urtalovchi va sug'urtalangan ikki tomon o'rtasidagi shartnoma bo'lib, unda sug'urtalovchi sug'urtalanuvchiga kutilmagan hodisa tufayli yuzaga kelishi mumkin bo'lgan har qanday moliyaviy zararni qoplashni va'da qiladi. Ushbu maqolada sug'urta tushunchasi, mohiyati va turlari hamda ularning zamonaviy hayotdagi ahamiyati haqida umumiy ma'lumot berilgan.

Kalit so'zlar: sug'urta, risklarni boshqarish, sug'urtalovchi, sug'urtalangan, moliyaviy zarar, kutilmagan hodisa, sug'urta turlari.

Anotation. Insurance is a risk management tool that has become an integral part of our life. It is a contract between the insurer and the insured two parties in which the insurer promises the insurer to cover any financial damage that may be caused by an unexpected event. This article provides an overview of the concept, essence and types of insurance and their importance in modern life.

Keywords: insurance, risk management, insurer, insured, financial loss, surprise, types of insurance.

Аннотация. Страхование-это инструмент управления рисками, который стал неотъемлемой частью нашей жизни. Это соглашение между страховщиком и двумя застрахованными сторонами, в котором страховщик обещает застрахованному возместить любые финансовые убытки, которые могут возникнуть в результате непредвиденного события. В этой статье дается обзор понятия, сущности и видов страхования, а также их значения в современной жизни.

Ключевые слова: страхование, управление рисками, страховщик, застрахованный, финансовый ущерб, непредвиденное событие, виды страхования.

Sug'urta jismoniy shaxslar va korxonalariga o'z xatarlarini boshqarish va o'zlarini moliyaviy yo'qotishlardan himoya qilishga yordam beradigan muhim vositadir. Bu xavfni shaxsdan sug'urtalovchiga o'tkazish orqali odamlarga xavfsizlik va xotirjamlik hissi beradi. Sug'urta turli shakllarda mavjud, sog'liqni saqlash sug'urtasi uchun hayot

sug'urtasi tortib, mulk sug'urtasi, va yana. Ushbu maqolada biz sug'urta tushunchasi, mohiyati va turlarini, ularning zamonaviy hayotdagi ahamiyatini o'rganamiz.

Ushbu maqola uchun ma'lumotlar tegishli adabiyotlar va onlayn manbalarni keng tadqiq qilish orqali to'plangan. Maqolada sug'urta tushunchasi, mohiyati va turlari, shuningdek ularning moliyaviy xatarlarni kamaytirishdagi ahamiyati haqida umumiy ma'lumot berilgan.

Sug'urta-bu ikki tomon-sug'urtalovchi va sug'urtalangan shaxs o'rtasidagi shartnoma bo'lib, unda sug'urtalovchi sug'urtalanuvchiga kutilmagan hodisa tufayli yuzaga kelishi mumkin bo'lgan har qanday moliyaviy zararni qoplashni va'da qiladi. Sug'urtalangan shaxs sug'urta qildiruvchiga sug'urta qoplamasi evaziga mukofot to'laydi, bu xavfni shaxsdan sug'urtalovchiga o'tkazish orqali odamlarga xavfsizlik va xotirjamlik hissini beradi. Sug'urta-bu jismoniy shaxslar va korxonalariga moliyaviy risklarni sug'urtalovchiga o'tkazish orqali boshqarishda yordam beradigan risklarni boshqarish vositasi. Sug'urta mavjud turli turlari bor, shu jumladan, hayot sug'urtasi, sog'liqni saqlash sug'urtasi, mulk sug'urtasi, javobgarlik sug'urtasi, va yana. Sug'urta jismoniy shaxslar va korxonalariga o'z xatarlarini samarali boshqarishda yordam beradigan va investitsiya va iqtisodiy o'sishga yordam beradigan muhim vositadir.

Sug'urtaning mohiyati xavfni boshqarishdir. Sug'urtaning maqsadi jismoniy shaxslar va korxonalarini moliyaviy yo'qotishlarga olib kelishi mumkin bo'lgan kutilmagan hodisalardan moliyaviy himoya qilishdir. Xavfni sug'urtalovchiga o'tkazish orqali sug'urtalangan shaxs moliyaviy zarar ta'sirini kamaytirishi mumkin. Sug'urta jismoniy shaxslar va korxonalariga o'z risklarini samarali boshqarishga yordam beradi, bu esa investitsiya va iqtisodiy o'sishga yordam beradi.

Jismoniy shaxslar va korxonalar uchun turli xil sug'urta turlari mavjud, jumladan:

1. Hayotni sug'urtalash: bu sug'urtalangan vafot etgan taqdirda sug'urtalanganning oilasini moliyaviy himoya qiladi.

2. Tibbiy sug'urta: bu tibbiy xarajatlarni, shu jumladan kasalxonaga yotqizishni, retsept bo'yicha dori-darmonlarni va shifokor tashriflarini qoplashni ta'minlaydi.

Tibbiy sug'urta-bu sug'urtalangan shaxs tomonidan qilingan tibbiy va jarrohlik xarajatlari xarajatlarini qoplaydigan sug'urta turi. Sug'urtalangan shaxs sug'urta kompaniyasiga oylik yoki yillik mukofot to'laydi, keyinchalik u sog'liqni saqlash xarajatlarining to'liq yoki bir qismini polisda belgilangan tarzda to'laydi.

Tibbiy sug'urta tibbiy xizmatlarning keng doirasini qamrab olishi mumkin, jumladan, shifokorlar tashrifi, kasalxonaga yotqizish, diagnostika testlari, retsept bo'yicha dorilar va boshqalar. Ba'zi rejalar emlash va yillik tekshiruvlar kabi profilaktika xizmatlarini ham qamrab oladi.

Tibbiy sug'urta rejalarining ko'plab turlari mavjud, jumladan individual rejalar, guruh rejaları va Medicare va Medicaid kabi hukumat homiyligidagi rejalar. Sizga mos keladigan reja turi sizning shaxsiy ehtiyojlaringiz va sharoitlaringizga bog'liq bo'ladi.

Shuni ta'kidlash kerakki, tibbiy sug'urta polislari qamrov va narx jihatidan juda farq qilishi mumkin. Rejani tanlashda siyosatni diqqat bilan ko'rib chiqish va qamrov tafsilotlarini, shu jumladan chegirmalar, to'lovlar va cho'ntagidan tashqari maksimal xarajatlarni tushunish muhimdir.

3. Mulkni sug'urtalash: bu yong'in, toshqin yoki o'g'irlik kabi kutilmagan hodisalar tufayli mulkka etkazilgan zararni qoplashni ta'minlaydi.

4. Javobgarlikni sug'urtalash: bu baxtsiz hodisalar yoki beparvolikdan kelib chiqadigan qonuniy javobgarlikni qoplashni ta'minlaydi.

5. Avtomatik sug'urta: bu sug'urtalangan avtomobil bilan bog'liq baxtsiz hodisalar natijasida etkazilgan zarar yoki jarohatlar uchun qamrovni ta'minlaydi.

6. Biznesni sug'urtalash: bu korxonalar duch keladigan bir qator xatarlarni, shu jumladan mulkiy zararni, javobgarlikni va biznesni to'xtatishni ta'minlaydi.

7. Sayohat sug'urtasi: bu sayohat paytida yuz berishi mumkin bo'lgan kutilmagan hodisalarni, masalan, sayohatni bekor qilish, tibbiy favqulodda vaziyatlar va yo'qolgan yoki o'g'irlangan yuklarni qoplashni ta'minlaydi.

Mavjud sug'urtaning har xil turlari turli ehtiyojlar va talablarga javob beradi. Jismoniy shaxslar va korxonalar o'zlarining xavf-xatarlarini baholashlari va tegishli himoyani ta'minlash uchun sug'urta qoplamasining to'g'ri turini tanlashlari muhimdir. Sug'urta-bu jismoniy shaxslar va korxonalariga o'z xatarlarini samarali boshqarishda yordam beradigan qo'shimcha vosita, ammo bu risklarni boshqarish o'rnini bosa olmaydi.

Sug'urta bu ikki tomon, sug'urtalovchi va sug'urtalangan shaxs o'rtasidagi shartnoma. Sug'urtalovchi-bu xavfni o'z zimmasiga olgan va sug'urtalangan shaxsga kutilmagan hodisa tufayli yuzaga kelishi mumkin bo'lgan har qanday moliyaviy zararni qoplashni va'da qilgan tomon. Boshqa tomondan, sug'urtalangan shaxs sug'urta qildiruvchiga qoplash evaziga mukofot to'laydigan tomondir. Sug'urta-bu jismoniy shaxslar va korxonalariga moliyaviy risklarni sug'urtalovchiga o'tkazish orqali boshqarishda yordam beradigan risklarni boshqarish vositasi.

Jismoniy shaxslar va korxonalar uchun turli xil sug'urta turlari mavjud, jumladan hayotni sug'urtalash, tibbiy sug'urta, mulkni sug'urtalash, javobgarlikni sug'urtalash va boshqalar. Hayotni sug'urtalash sug'urtalangan vafot etgan taqdirda sug'urtalanganning oilasini moliyaviy himoya qiladi. Tibbiy sug'urta tibbiy xarajatlarni qoplashni ta'minlaydi. Mulkni sug'urtalash yong'in, toshqin yoki o'g'irlik kabi kutilmagan hodisalar tufayli mulkka etkazilgan zararni qoplaydi. Javobgarlikni sug'urtalash baxtsiz hodisalar yoki beparvolikdan kelib chiqadigan yuridik javobgarlikni qoplaydi.

Turli mamlakatlarning sug'urta tizimlarini taqqoslash va qaysi biri "eng yaxshi" ekanligini aniqlash qiyin, chunki har bir mamlakatda o'ziga xos qonunlar, qoidalar va bozor sharoitlari mavjud. Biroq, bir nechta mamlakatlarda iste'molchilarning kuchli himoyasi va qoidalariga ega bo'lgan yaxshi rivojlangan sug'urta tizimlari mavjud deb hisoblanadi.

Sug'urta tizimlari yuqori baholangan ba'zi mamlakatlarga quyidagilar kiradi:

- Shveysariya: Shveysariya iste'molchilar huquqlarini himoya qilish va tartibga solishning yuqori darajasiga ega bo'lgan yaxshi rivojlangan sug'urta bozoriga ega. Mamlakat sug'urta sanoati Shveysariya Moliya bozorini nazorat qilish organi (FINMA) tomonidan nazorat qilinadi.

- Germaniya: Germaniya sug'urta bozori yuqori darajada tartibga solingan, iste'molchilar huquqlarini himoya qilish bo'yicha qat'iy qonunlar mavjud. Federal moliyaviy nazorat organi (BaFin) Germaniyadagi sug'urta sanoatini nazorat qiladi.

- Yaponiya: Yaponiyaning sug'urta bozori o'zining kuchli me'yoriy-huquqiy bazasi va iste'molchilar huquqlarini himoya qilish qonunlari bilan mashhur. Moliyaviy xizmatlar agentligi (FSA) Yaponiyada sug'urta sohasini tartibga soladi.

- Birlashgan Qirollik: buyuk Britaniyada iste'molchilar huquqlarini himoya qilish va tartibga solish darajasi yuqori bo'lgan yaxshi rivojlangan sug'urta bozori mavjud. Prudential Nizom vakolat (PRA) Angliyada sug'urta sanoati nazorat qiladi.

- Amerika qo'shma Shtatlari: AQSh sug'urta bozori dunyodagi eng yirik bozorlardan biri bo'lib, shtat va federal darajada tartibga solinadi. Iste'molchilarni himoya qilish shtatga qarab farq qiladi, ammo sug'urta iste'molchilari uchun himoya asoslarini ta'minlaydigan federal qonunlar va qoidalar mavjud.

Bu yaxshi rivojlangan sug'urta tizimiga ega mamlakatlarning bir nechta misollari, ammo kuchli sug'urta bozorlari va qoidalariga ega bo'lgan boshqa ko'plab mamlakatlar mavjud.

O'zbekistonning sug'urta tizimi davlat tomonidan tartibga solinadi va sug'urtaning bir necha turlaridan, jumladan, hayotni sug'urtalash, tibbiy sug'urta, mulkni sug'urtalash va javobgarlikni sug'urtalashdan iborat.

Davlat sug'urta nazorati agentligi (SISA) O'zbekistonda sug'urta sohasini nazorat qiluvchi asosiy tartibga soluvchi organ hisoblanadi. U sug'urta kompaniyalarining sanoatni tartibga soluvchi qonunlar va qoidalarga rioya qilishlarini ta'minlash uchun javobgardir.

O'zbekistondagi barcha sug'urta kompaniyalari mamlakatda faoliyat yuritishidan oldin SISAdan litsenziya olishlari shart. Ular, shuningdek, moliyaviy barqarorlik ma'lum bir darajada saqlab qolish va SISA tomonidan belgilangan boshqa talablarga javob berishi kerak.

Hayot sug'urtasi jihatidan, siyosat mavjud bir necha turlari bor, muddatli hayot, shu jumladan, butun hayot, va vaqf siyosat. Tibbiy sug'urta jismoniy shaxslar va

korxonalar uchun ham mavjud bo'lib, u kasallik yoki jarohatlar tufayli yuzaga kelgan tibbiy xarajatlarni qoplaydi.

Mulkni sug'urtalash tabiiy ofatlar, o'g'irlik va boshqa hodisalar natijasida mulkka etkazilgan zararni qoplaydi. Javobgarlikni sug'urtalash jismoniy shaxslar va korxonalarni uchinchi shaxslar tomonidan ularga nisbatan qilingan qonuniy da'volardan himoya qiladi.

Umuman olganda, O'zbekistonda sug'urta tizimi nisbatan yaxshi rivojlangan bo'lib, hukumat so'nggi yillarda ushbu sohada tartibga solishni takomillashtirish va raqobatni rivojlantirish choralari ko'rmoqda.

Sug'urta jismoniy shaxslar va korxonalariga moliyaviy risklarini boshqarishda yordam beradigan muhim vositadir. Bu xavfni shaxsdan sug'urtalovchiga o'tkazish orqali odamlarga xavfsizlik va xotirjamlik hissi beradi. Sug'urta iqtisodiyot uchun ham muhimdir, chunki u korxonalariga o'z xatarlarini boshqarishda yordam beradi, bu esa o'z navbatida investitsiya va iqtisodiy o'sishga yordam beradi.

Mavjud sug'urtaning har xil turlari turli ehtiyojlar va talablarga javob beradi. Jismoniy shaxslar va korxonalar o'zlarining xavf-xatarlarini baholashlari va tegishli himoyani ta'minlash uchun sug'urta qoplamasining to'g'ri turini tanlashlari muhimdir.

Xulosa va takliflar:

Xulosa qilib aytganda, sug'urta jismoniy shaxslar va korxonalariga moliyaviy risklarini boshqarishda yordam beradigan muhim vositadir. Bu xavfni shaxsdan sug'urtalovchiga o'tkazish orqali odamlarga xavfsizlik va xotirjamlik hissi beradi. Mavjud sug'urtaning har xil turlari har xil ehtiyoj va talablarga javob beradi va jismoniy shaxslar va korxonalar uchun ularning xavf-xatarlarini baholash va tegishli himoyani ta'minlash uchun sug'urta qoplamasining to'g'ri turini tanlash muhimdir.

Shuni ham ta'kidlash kerakki, sug'urta risklarni boshqarish o'rnini bosa olmaydi. Jismoniy shaxslar va korxonalar o'zlarining xavf-xatarlarini kamaytirish uchun xavfsizlik choralari ko'rish va tegishli yozuvlarni yuritish kabi faol choralarni ko'rishlari kerak. Sug'urta jismoniy shaxslar va korxonalariga o'z xatarlarini samarali boshqarishda yordam beradigan qo'shimcha vosita sifatida qaralishi kerak.

Adabiyotlar.

1. "Sug'urta faoliyati to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasining 2021 yil 23 noyabrda yangi taxrirda qabul qilingan qonuni.
2. O'zbekiston Respublikasining Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risidagi"gi PF-4947-sonli Farmoni.
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 17 iyundagi "Paxta xom ashyosi va boshqali don ekinlarining bo'lg'usi hosilini sug'urtalash tizimini takomillashtirish to'g'risida" 505-sonli qarori.

4. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 30 sentyabrdagi “Aholi xonadonlarida va chorvachilik yo‘nalishida faoliyat ko‘rsatayotgan xo‘jalik yurituvchi sub’ektlarda parvarishlanayotgan chorva hayvonlarini sug‘urta qilish tartibi to‘g‘risidagi nizomni tasdiqlash haqida”gi 830-sonli qarori.

5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 2 августдаги “Ўзбекистон Республикасининг суғурта бозорини ислоҳ қилиш ва унинг жадал ривожланишини таъминлаш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-4412-сонли қарори.

6. Ялгаров А.А. Бозор иқтисодиёти шароитида қишлоқ хўжалигида суғурта механизмини такомиллаштириш. 08.00.04-Қишлоқ хўжалиги иқтисодиёти ихтисослиги бўйича иқтисод фанлари илмий даражасини олиш учун ёзилган диссертация. Тошкент - 2006 йил.

7. Allaberganov Azizbek Saparbayevich. (2023). SHIFOKOR – TIBBIYOT XODIMLARI – BEMOR MUNOSABATLARINING XUSUSIYATLARI. *AMALIY VA TIBBIYOT FANLARI ILMIY JURNALI*, 2(2), 208–211. Retrieved from <https://sciencebox.uz/index.php/amaltibbiyot/article/view/5963>

8. Allaberganov Azizbek Saparbayevich, Safarniyozova Dinora, Alimova Komila, & Rasulov Ma‘murjon. (2023). FUQAROLARNING TIBBIY IJTIMOIIY YORDAM OLISH HUQUQI. *AMALIY VA TIBBIYOT FANLARI ILMIY JURNALI*, 2(2), 223–227. Retrieved from <https://sciencebox.uz/index.php/amaltibbiyot/article/view/5966>

9. Эркинов Жахонгир Хайрулла Угли, & Аллаберганов Азизбек Сапарбоевич (2023). МЕСТО СОЦИОЛОГИИ МЕДИЦИНЫ В СИСТЕМЕ СОЦИАЛЬНОГО ЗНАНИЯ. *Та‘лим fidoyilari*, 14-02 , 16-18

10. Toxirova Nigina Toxirovna, & Аллаберганов Азизбек Сапарбоевич (2023). DEVIANT XULQ-ATVOR SOTSILOGIYASI. *Та‘лим fidoyilari*, 14-02 , 12-15.

11. Ш. С. Шаниязов, & А. С. Аллаберганов (2022). ЎЗБЕКИСТОНДА БИОЭТИКАНИНГ ВУЖУДГА КЕЛИШИ ВА РИВОЖЛАНИШИ ТАРИХИДАН. *Academic research in educational sciences, TSDI and TMA Conference (2)*, 95-97